

Звезденко Дарія

*студентка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцентка Р. Винничук)
(м. Полтава)*

РОЗВИТОК ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Витоки театрального мистецтва України сягають княжої доби, коли мандрівні актори-скоморохи розважали народ своїми діями – танцями, піснями, завжди доречними та актуальними.

У середині ХVІ ст. з'являється вертеп – ляльковий народний театр. Вертепом називалася печера, де народився Ісус Христос. Для вистави використовувалася скринька у вигляді двоповерхового будиночка, а ляльки приводились у рух за допомогою ниток. У верхній частині розігрувалися сцени на біблійні сюжети, у нижній – народно-побутові. Вертепні вистави влаштовувалися на торгових площах, у будинках заможних козаків та міщан. Дійовими особами вертепних вистав були селяни, козаки, «москалі», «ляхи», євреї, попи та інші герої, широко відображалися народний побут і звичаї. Дотепні сцени із життя можновладців, панів та священників часто містили сатиру, за що їхні автори переслідувалися урядовцями [40].

У ХVІ–ХVІІ ст. з'являється шкільна драма. Вона бере початок з віршованих діалогів, що започаткувалися в братських школах, на зразок західноєвропейських та польських театрів. Це були так звані містерії та міраклі – релігійні драми на теми життя святих. Особливість української шкільної драми полягала в тому, що між віршованих діалогів релігійного змісту учні братських шкіл вставляли для розваги глядачів веселі, насичені національним гумором побутові сценки. Особливої популярності театральні дії набули в Києво-Могилянській академії, де, власне кажучи, формується театр з акторами, сценою, костюмами. З'являються драматичні твори, написані спеціально для театру, – «Володимир» Ш. Прокоповича та «Комічне дійство» М. Довгалевського [25].

З часом театральні вистави вийшли поза шкільні стіни. Цьому сприяли студенти, які, заробляючи на хліб і навчання та мандруючи по містах і селах, показували спектаклі, самі готували інтермедії, розучували канти й пісні, виготовляли все необхідне для вертепу. Вихідці з Академії поширювали театральну справу не лише в Україні, а й за її межами. Саме українці стали засновниками театрів у Москві (С. Полоцький), Санкт-Петербурзі (Ш. Прокопович), Тобольську (Ш. Лещинський), Могильові (Г. Кониський), Сербії (М. Козачинський).

Цей період характеризувався посиленням зв'язків із західною культурою,

широким використанням античної та європейської спадщини. У живописі, графіці, скульптурі спостерігається перехід від середньовічних канонів до реалістичних форм з виразними демократичними елементами. Подальшого розвитку набуває фресковий живопис, формуються головні іконописні школи – волинська, київська, львівська, при Києво-Печерській лаврі, Софійському соборі, у Межигірському та Троїце-Іллінському монастирях та ін. Український іконопис вирізнявся живописною розмаїтістю, світськими мотивами, впливом народного світогляду [26].

В іконописі почали широко використовуватись народні мотиви й образи. Святі стають схожими на українських дідів та молодих парубків. На іконах ми бачимо запорожців на чолі зі своїм гетьманом, студентів Києво-Могилянської академії, міщан і селян України. Найхарактернішими зразками можна вважати розписи Успенського собору та Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври, Густинського та Хрестовоздвиженського монастирів на Полтавщині, Михайлівської церкви в Переяславі.

На живопис дедалі більшою мірою впливає світський жанр. Визвольна війна потребувала від художників нових образів, близьких і зрозумілих широким масам. Наприкінці XVI ст. від іконопису відокремлюється ландшафтний живопис, портретний, історичний та батальний жанри, які, у свою чергу, впливають на розвиток іконопису. Так, згідно зі статутом Львівського цеху живописців кандидат у майстри повинен був вільно володіти як іконописним, так і світським жанром. Від нього вимагалось вміння малювати вершника або розп'яття, портрет на весь зріст особи, яку йому вкажуть. Це завдання він повинен був зробити без «куншту», із фантазією, не користуючись зразками [3].

Оригінальним національним явищем стали народні ікони – так звані Козацькі Покрови, на яких зображувалися козаки, старшини, гетьмани. Естетичні уявлення українців найповніше виявились у народному малярстві – популярних картинах «Козак Мамай», «Козак-бандурист», що втілюють ідеал вільної людини, яка понад усе цінує свободу.

Характерною складовою храмового живопису стає ктиторський портрет, тобто зображення історичних осіб, які жертвували на будівництво храмів, уславились благодійними ділами, князів та царів. Наприклад, у вівтарній частині Успенського собору в Києві зображено 85 видатних діячів – від князів Київської Русі до Петра I; у церкві с. Старогородців поблизу Остра відтворено битву запорожців із татарами, а в Покровській церкві Переяслава зображений Ф. Прокопович із генеральною старшиною та ін. Серед майстрів іконопису почесне місце належить І. Рутковичу (розпис іконостасу П'ятницької церкви в с. Жовква) та Й. Кондзелевичу (Богородчанський іконостас у Манявському скиті). Талановитим, вихованим на традиціях українського мистецтва майстром був також І. Бродлакович у Галичині [14].

Новим явищем у світському мистецтві став парсунний портрет. Він відходить від іконописних традицій. Робиться спроба максимально правдоподібно передати риси людини. Однак під впливом іконопису портрети цього періоду певною мірою ідеалізовані. Перевага надається зображенню визначних політичних, культурних діячів та міщан. Жіночі портрети зустрічаються рідко, серед них, як перлина, сяє портрет львівської міщанки Варвари Лангиш, виконаний Миколою Петраховичем. У мистецькому середовищі та серед широкого загалу зажили слави портрети гетьманів Б. Хмельницького, І. Самойловича, І. Скоропадського, І. Мазепи, славетних воєначальників Леонтія Свічки, Семена Сулими, видатних учених Й. Галятовського, Л. Барановича та ін.

Активно розвивалося графічне мистецтво. Найвідомішими були школи графіки Києво-Могилянської академії, Києво-Печерської лаври, Чернігівська та Львівська [42].

Починаючи з XVIII ст. в українську літературу входять нові напрямки. На противагу дидактичній і теологічній літературі починає формуватися світська, в якій збільшується жанрова різноманітність: сатира, епіграма, емблематична поезія та ін.

Шкільна драма поступово відходить від вузької і догматично-церковної теологічної тематики, популярними стають висвітлення вітчизняних історичних подій. Одним із перших, хто звернувся до цього жанру, був Ф. Прокопович. Він 1705 р. написав п'єсу «Володимир», яку було поставлено силами викладачів та студентів Київської академії. У ній звучали мотиви боротьби прогресивних сил із регресивними; вона була спрямована проти консервативного духовенства. Популярною була також драма невідомого автора «Милость Божия Украину... через Богдана-Зиновия Хмельницкого... свободившая...» (1728). У ній висвітлено події визвольної війни 1648–1654 рр., а також роль у ній Богдана Хмельницького. Автор з любов'ю і патріотичним настроєм показує героїчну історію свого народу. Г. Кониський у драмі «Воскресение мертвих» (1747) загострює соціальні мотиви, показує, як козацька старшина загарбувала козацько-селянські землі [50].

Великої популярності набули інтермедії, які йшли в антрактах театральних вистав. Провідними темами їх були протиборство між шляхтичами і селянами, а герої-запорожці завжди виступали охоронцями прав народу проти утисків поміщиків, польських панів та орендарів. Реалізм і народний характер інтермедій, гумор і певною мірою сатиричні нотки були поштовхом для розвитку інших жанрів української літератури.

Список використаних джерел :

1. Антонович Д. Триста років українського театру. 1619 – 1919 та інші праці. Київ : ВІП, 2003. 418 с.
2. Історія української культури. У п'яти томах / за ред Б. Є. Патона. Київ : Наукова думка, 2001–2003. Т. 1 (перша книга). 212 с.
3. Корнієнко Н. Український театр у переддень третього тисячоліття. Пошук. Київ : Факт, 2000. 160 с.
4. Семчишин А. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. 567 с.

Іващенко Тамара

*магістрантка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцентка Р. Винничук)
(м. Полтава)*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМУНІКАЦІЙ

У тезах описано історію виникнення та етапи становлення комунікацій. Розглянуто сутність, умови та сторони комунікацій.

Ключові слова: комунікація, комунікативні революції, умови комунікації, сторони комунікації, сутність комунікації.

Ми живемо у час глибинних загальноцивілізаційних зсувів і викликів. Одним з їх суттєвих проявів і одночасно – чинників є крос-культурна (міжкультурна, мультикультурна, інтеркультурна, транскультурна) взаємодія представників-носіїв різних світових культур, релігій, ментальності. Така взаємодія є багатогранною і виникла вона у стародавньому світі [1].

Однак, лише у другій половині ХХ століття крос-культурна взаємодія стала об'єктом організаційно-економічного забезпечення й регулювання головних інституцій провідних країн світу [2]. Проблематика крос-культурної взаємодії стала одним з визначальних напрямів діяльності державних дослідницьких центрів з підготовки дипломатів і бізнесменів найвищого рівня та згодом – змістом навчальних дисциплін кращих університетів.

Розглянемо комунікативні революції. Перша комунікативна революція : поява мови, яка зробила людину людиною розумною (*Homo sapiens*) і збільшила можливості координації спільних дій, зберігання і передачі інформації, здатності до пізнання навколишнього світу і ін. Дописемна культура. Друга комунікативна революція : поява писемності, формування писемної культури. Третя комунікативна революція : поява в Європі друкарства в середині XV ст. (відповідні технології в Китаї винайдені раніше, не пізніше IX ст.). Четверта комунікативна революція : на рубежі XIX і XX ст. поява нових засобів